Elżbieta Prószyńska
Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łomży

Z doświadczeń Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży ze współpracy z samorządami terytorialnymi

Od reformy edukacji do komunikowania wyników egzaminów zewnętrznych

W 1999 roku wprowadzono reformę systemu edukacji, obejmującą swym zakresem reformę strukturalną i programową. Wprowadzane zmiany miały na celu m.in. podniesienie poziomu wykształcenia, wyrównanie szans w dostępie do edukacji, wyższą jakość oświaty. Jednym z elementów reformy programowej stał się system oceniania zewnętrznego. Dobrze zorganizowane ocenianie zewnętrzne oparte na jednolitych w całym kraju wymaganiach miało, z założenia, ułatwiać sprawdzanie osiągnięć uczniów, umożliwiać bardziej zobiektywizowaną ocenę oddziaływań dydaktycznych oraz obranej przez poszczególne szkoły drogi kształcenia, a w konsekwencji służyć poprawie jakości edukacji. Ważnym zadaniem organów samorządu terytorialnego, od momentu przeprowadzenia pierwszych egzaminów zewnętrznych, stało się umiejętne wykorzystanie wyników sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe do kreowania lokalnej polityki oświatowej.

Przejęcie szkół przez samorządy lokalne nadało polskiej oświacie nowy kształt. Na skutek przekazania kompetencji organów administracji rządowej jednostkom samorządu terytorialnego poszerzył się zakres ich obowiązków, a przede wszystkim zwiększyła się ich odpowiedzialność za stan oświaty na własnym terenie. Samorządy terytorialne zostały zobowiązane do kształtowania polityki edukacyjnej, uwzględniającej miejscowe uwarunkowania i lokalne potrzeby edukacyjne mieszkańców. Polityka oświatowa samorządów lokalnych to przede wszystkim określenie sieci szkół i placówek na swoim terenie, bezpośredni wpływ na materialny status szkół i placówek oświatowych poprzez zagwarantowanie im środków finansowych na wykonywanie zadań, a także wpływanie na jakość kształcenia w szkołach samorządowych, m.in. poprzez doskonalenie nauczycieli i kadry kierowniczej. Samorząd terytorialny, decydując o warunkach ekonomicznych szkół, ich wyposażeniu i organizacji, jednocześnie jest żywo zainteresowany skutecznością działań edukacyjnych podległych mu placówek oświatowych.

Przyjmując za Jackiem Strzemiecznym, że *lokalna polityka oświatowa samorządu terytorialnego to określenie lokalnych priorytetów oświatowych i opracowanie zgodnie z nimi wieloletniego planu działań i decyzji finansowych*[1] można pokusić się o stwierdzenie, że wraz z wprowadzeniem systemu oceniania

[1] Strzemieczny J., Szeniawski A., *Polityka oświatowa samorządu terytorialnego*, Warszawa 1998, s. 6.

zewnętrznego ważne stało się zadanie, aby informacja o jakości pracy szkół przekazywana przez okręgowe komisje egzaminacyjne była wykorzystywana na poziomie samorządu terytorialnego jako element diagnozy lokalnej oświaty.

Z punktu widzenia okręgowych komisji egzaminacyjnych wraz z wprowadzeniem oceniania zewnętrznego bardzo ważne stało się pozyskanie wszystkich udziałowców systemu dla nowych zasad oceniania i egzaminowania poprzez dostarczenie im odpowiednich, zgodnych z ich potrzebami, informacji o rezultatach egzaminów. Właściwe wykorzystanie informacji o wynikach zewnętrznego oceniania mogło mieć wpływ na powodzenie tego obszaru reformy, gdyż społeczna aprobata lub dezaprobata mogła przesądzić o sukcesie lub porażce systemu oceniania. Dlatego zarówno Centralna Komisja Egzaminacyjna, jak i okręgowe komisje egzaminacyjne stanęły przed nie lada wyzwaniem, kiedy w 2002 roku po przeprowadzeniu pierwszych egzaminów zewnętrznych należało ogłosić ich wyniki wszystkim zainteresowanym: uczniom i ich rodzicom, szkołom, nadzorowi pedagogicznemu, organom prowadzącym szkoły oraz społeczeństwu. Problem stanowili zróżnicowani odbiorcy, ich częsta nieznajomość pojęć i zagadnień z zakresu pomiaru dydaktycznego, brak analiz kontekstowych uwarunkowań procesu dydaktycznego[2].

Szczególnie ważne stało się określenie potrzeb w zakresie informacji o wynikach egzaminów zewnętrznych oraz sposobu przekazania tych informacji zgodnie z oczekiwaniami odbiorców na poziomie samorządu terytorialnego tak, aby były one przydatne w procesie podejmowania decyzji strategicznych dotyczących edukacji lokalnej.

Komunikowanie wyników jako jedna z form współpracy OKE w Łomży z JST

Informowanie o efektach oceniania zewnętrznego jest dla OKE w Łomży zadaniem realizowanym celowo, przemyślanym, zaplanowanym, a podejmowane działania są spójne z całościową wizją działalności komisji wypracowywaną przez zespół pracowników. Przyjęliśmy założenie, że kompletna, wieloaspektowa i na czas dostarczona informacja o wynikach zapewnia sprawne funkcjonowanie systemu i spokój jego udziałowcom, a kompletna informacja to taka, która jest zgodna z zapotrzebowaniem, dostarczona w odpowiednim czasie i przekazana we właściwej formie. Przyjęliśmy też założenie o pełnej jawności wyników sprawdzianu/egzaminów. Staramy się, aby formy i sposoby komunikowania wyników zainteresowanym odbiorcom były dostosowane do ich potrzebi były użyteczne w ich praktycznym działaniu. Różnorodność form komunikowania i ich dostępność (serwisy internetowe, sprawozdania, zestawienia statystyczne, sprawozdania i raporty dedykowane konkretnym odbiorcom, prezentacje, konferencje, warsztaty szkoleniowe itd.) powinny zaspokajać zróżnicowane potrzeby odbiorców.

[2] Lisiecka Z., *Komunikowanie* wyników *egzaminu zewnętrznego* [w:] „Egzamin. Biuletyn Badawczy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej" 2004, nr 3, s. 18.

Komunikowanie wyników samorządom w codziennej praktyce OKE w Łomży

Dla Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży samorząd terytorialny był od początku jednym z najważniejszych odbiorców informacji o wynikach. Jako instytucja zdajemy sobie sprawę, że jakość kształcenia w znacznym stopniu zależy od organów prowadzących. Lepsza wiedza samorządu o egzaminach i wynikach egzaminów to gwarancja lepszej współpracy między systemem egzaminacyjnym a JST, a także lepszy wpływ na pracę podległych samorządom placówek.

Naszą przygodę z komunikowaniem wyników samorządom zaczęliśmy w październiku 2001 roku, gdy po próbnych egzaminach zewnętrznych opracowaliśmy oddzielne dla każdej gminy sprawozdanie zawierające analizę wyników poszczególnych szkół. Takie dedykowane gminom i powiatom raporty z wynikami opracowujemy i przekazujemy JST do dziś.

Od pierwszych sesji egzaminacyjnych rozpoczęliśmy też spotkania z samorządami terytorialnymi poświęcone omówieniu wyników w konkretnej gminie czy mieście. Takie spotkania z udziałem władz gminy, radnych, dyrektorów szkół, nauczycieli i przedstawicieli rodziców poświęcone były głównie zaprezentowaniu wyników gminy ze sprawdzianu/egzaminu oraz upowszechnianiu informacji o wprowadzonym systemie egzaminów zewnętrznych. Spotkania służyły też budowaniu społecznego zaufania do instytucji OKE i całego systemu egzaminów. W ciągu dotychczasowych lat funkcjonowania Komisji braliśmy udział w około 80 „debatach oświatowych" z udziałem władz gminy, dyrektorów szkół, nauczycieli, przedstawicieli rodziców i nadzoru pedagogicznego. Odwiedziliśmy 68 gmin, czyli co drugą w województwie warmińsko-mazurskim i co ósmą w województwie podlaskim. Niektóre samorządy gminne chciały nas gościć kilkakrotnie. Na 38 powiatów funkcjonujących na obszarze działania OKE w Łomży „debaty oświatowe" poświęcone wynikom matury i egzaminu zawodowego odbyły się w 15 powiatach, w niektórych wielokrotnie.

Spotkania pracowników OKE, społeczności lokalnych oraz instytucji wspierających pracę szkół mają na celu pobudzenie aktywności środowisk oraz ich zaangażowanie w działania na rzecz rozwoju edukacji i poprawy skuteczności kształcenia. Analiza i interpretacja wyników uczniów i szkół uzyskiwanych na egzaminach zewnętrznych oraz czynników kontekstowych pozwala na znaczne wyeliminowanie problemów związanych z uśrednianiem danych czy formułowaniem nieuzasadnionych ocen opartych tylko na surowych wynikach. Wyszliśmy z założenia, że dyskusja nad oświatą w środowisku lokalnym, rozmowa o tym, jaka jest, a jaka powinna być edukacja dzieci, *będzie cennym doświadczeniem*. Widocznym efektem takich gminnych „debat oświatowych" stało się wzmocnienie zainteresowania środowisk lokalnych jakością pracy szkół, potrzebami i problemami edukacji w poszczególnych gminach. Służyło także podejmowaniu trafniejszych decyzji.

Niesatysfakcjonujące wyniki uzyskiwane przez dzieci i młodzież województwa warmińsko-mazurskiego w pierwszych latach przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów skutkowały podjęciem szeregu działań zarówno przez Kuratora Oświaty w Olsztynie, konkretne szkoły, jak też przez poszczególne gminy.

Wykorzystywanie wyników sprawdzianu i egzaminów zewnętrznych do podnoszenia efektywności kształcenia stało się priorytetowym obszarem działań w województwie. Jedną z ciekawszych i najefektywniejszych form działania było organizowanie spotkań z podmiotami zainteresowanymi wynikami uzyskiwanymi przez uczniów, a jednocześnie posiadającymi wpływ na poprawę tych wyników.

Program współpracy Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży, Kuratorium Oświaty w Olsztynie oraz gmin realizowany był przez kilka lat i w jego ramach przeprowadzono kilkadziesiąt spotkań. Do udziału w takich gminnych debatach zapraszani byli przedstawiciele Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży, dyrektorzy szkół z danej gminy, przedstawiciele poradni psychologiczno-pedagogicznej działającej na danym terenie, przedstawiciele organu prowadzącego szkołę, rodzice, nauczyciele, radni gminy, przedstawiciele ośrodków doskonalenia nauczycieli. Spotkania rozpoczynały się od zakomunikowania wyników sprawdzianu/egzaminu gimnazjalnego przez przedstawiciela OKE w Łomży. Dyrektorzy szkół przedstawiali analizę kontekstową uzyskanych wyników, dokonaną przez rady pedagogiczne wspólnie z pracownikiem Kuratorium Oświaty, który pełnił nadzór pedagogiczny nad szkołami w danej gminie. Następnie rozpoczynała się część główna spotkania - poszukiwanie rozwiązań służących poprawie istniejącej sytuacji. Spotkania te przyniosły bardzo ciekawe i cenne efekty. Dzięki zaangażowaniu wszystkich zainteresowanych wzrosła świadomość wpływu, jaki posiadają na uzyskiwane wyniki szkoły, a także inne podmioty współpracujące ze szkołami w procesie kształcenia lub posiadające wpływ na organizację ich pracy. W wyniku takich spotkań w gminach podejmowano często inicjatywy lokalne na rzecz poprawy jakości edukacji, proponowano rozwiązania, które miały przyczynić się do poprawy skuteczności kształcenia.

Wprowadzając system oceniania zewnętrznego, podkreślano jego diagnozujący charakter. Wyniki sprawdzianu i egzaminów miały dostarczyć uczniowi - informacji o jego mocnych i słabych stronach w poziomie opanowania badanych umiejętności, szkole - informacji służących poprawie procesu kształcenia, a organom prowadzącym (JST) pomocy w określeniu priorytetów lokalnej polityki oświatowej. Ale wiedza dotycząca właściwej interpretacji wyników oraz wykorzystania ich jako elementu diagnozy, szczególnie wśród samorządów w pierwszych latach funkcjonowania systemu egzaminacyjnego, nie była zbyt szeroka. Prowadziło to do zbytniego upraszczania opinii o pracy szkół i ograniczanie się do sporządzania rankingów tworzonych na podstawie surowych wyników sprawdzianu/egzaminu. Chcąc zainteresować samorządy terytorialne wynikami diagnozy edukacyjnej oraz pomóc we właściwym wykorzystywaniu informacji, jakie niosą wyniki egzaminów zewnętrznych, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łomży zorganizowała ogólnopolską konferencję *Diagnostyka w polityce oświatowej samorządu terytorialnego*, która odbyła się w dniach 22-23 września 2003 r. w Łomży. Celem konferencji było zachęcenie jednostek samorządu terytorialnego do analizy wyników egzaminów zewnętrznych i na tej podstawie tworzenia odpowiednich warunków do zwiększenia efektywności kształcenia w prowadzonych szkołach. Zainteresowanie tematem było ogromne. W konferencji udział wzięło blisko 300 uczestników, głównie przedstawicieli samorządów lokalnych z 14 województw. Byli też obecni przedstawiciele

kuratoriów oświaty, ośrodków doskonalenia nauczycieli, CKE i okręgowych komisji egzaminacyjnych oraz przedstawiciele świata nauki.

Wraz z wprowadzeniem reformy oświaty wystąpiło zwiększone zapotrzebowanie na wiedzę z zakresu szeroko pojętej diagnostyki edukacyjnej, w tym szczególnie z zakresu pomiaru dydaktycznego oraz statystyki. Okazało się, że aby właściwie interpretować wyniki, należy znać i rozumieć takie pojęcia jak: test, standard, obszar umiejętności, czynność, łatwość zadania/umiejętności, poziom wykonania, stanin, skala standaryzowana, modalna, mediana itd. Przekazywane samorządom przez OKE sprawozdania i zestawienia statystyczne wymagały od odbiorców pewnych kompetencji i podstawowej wiedzy dotyczącej analizy i interpretacji wyników. Ponadto nowelizacja ustawy o systemie oświaty z marca 2009 r. nałożyła na władze wykonawcze jednostek samorządu terytorialnego obowiązek corocznego składania swoim radom *Informacji o stanie realizacji zadań oświatowych*. Ustawa nie określiła ani formy, ani zakresu tematycznego *Informacji*. Podkreślono tylko, iż niezbędnym elementem jest informacja o wynikach sprawdzianu i egzaminów w szkołach podległych danej JST. Sprawiło to, że organy prowadzące wzmocniły zainteresowanie wynikami egzaminacyjnymi swoich szkół, a zwłaszcza takimi informacjami, które pomogłyby im działać na rzecz podnoszenia jakości kształcenia. W związku z tym u odbiorców wzrosła potrzeba posiadania odpowiednich kompetencji oraz wsparcia w interpretacji danych statystycznych dostarczanych przez OKE. Aby te potrzeby zrealizować, postanowiliśmy wyposażyć pracowników JST w odpowiednią wiedzę i umiejętności.

W 2009 roku OKE w Łomży przygotowała i przeprowadziła szkolenia dla 159 osób ze 118 gmin województwa podlaskiego i warmińsko-mazurskiego. Program *Wykorzystanie informacji o wynikach egzaminów zewnętrznych w realizacji zadań statutowych jednostek samorządów terytorialnych* cieszył się dużym uznaniem wśród uczestników. Szkolenie miało na celu przygotowanie pracowników JST do opracowania informacji o wynikach sprawdzianu i egzaminów oraz właściwego interpretowania wyników. Odpowiadając na zgłaszane zapotrzebowanie samorządowców, postanowiono kontynuować cykl szkoleń. W 2010 roku zaproszenie na szkolenie skierowano do przedstawicieli wszystkich gmin i powiatów województwa podlaskiego i warmińsko-mazurskiego. Wykorzystując dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, przygotowano i przeprowadzono szkolenia dla 197 osób (pracowników i przedstawicieli samorządu terytorialnego) z województwa podlaskiego i warmińsko-mazurskiego na temat *Interpretowanie wyników uczniów i szkół na egzaminach zewnętrznych. Przygotowanie do opracowania informacji o wynikach sprawdzianu/ egzaminu.*

W 2011 roku przeprowadzono kolejną edycję szkoleń dedykowanych pracownikom jednostek samorządu terytorialnego. Szkolenia miały na celu poszerzanie wiedzy, wymianę doświadczeń oraz wzmocnienie kompetencji pracowników JST w zakresie interpretowania wyników uczniów i szkół na egzaminach zewnętrznych oraz przygotowanie do opracowania informacji o wynikach sprawdzianu i egzaminów. Szkolenia przeprowadzono w sześciu grupach. Wzięło w nich udział 97 pracowników/przedstawicieli JST.

Dostosowaniu informacji o wynikach do potrzeb pracowników samorządów służy też uruchomienie na stronie internetowej OKE w Łomży specjalnej zakładki *Współpraca z JST,* gdzie łatwo dostępne są dane i zestawienia adresowane specjalnie do JST. Samorządy bardzo wysoko oceniły przydatność tych informacji. Wspomniane zestawienia stanowią główne źródło informacji przy tworzeniu *Informacji o realizacji zadań oświatowych*, w części dotyczącej wyników egzaminów zewnętrznych w szkołach prowadzonych przez daną gminę. Przekazywane przez OKE dane są wykorzystywane także przy sporządzaniu wniosków konkursowych z POKL, do przeprowadzenia diagnozy potrzeb edukacyjnych, do opracowania strategii gminy w zakresie edukacji, do przygotowania oceny efektów pracy placówek oraz oceny pracy dyrektorów szkół.

Podsumowanie

Trwająca od 1999 r. w Polsce reforma systemu oświaty została oparta na decentralizacji. Jednostkom samorządu terytorialnego przekazano realizację zadań oświatowych oraz współfinansowanie oświaty. Na skutek przekazania kompetencji organów centralnej administracji rządowej jednostkom samorządu terytorialnego poszerzył się zakres ich obowiązków, a przede wszystkim zwiększyła się ich odpowiedzialność za stan oświaty na własnym terenie. W wyniku powyższych zmian wśród pracowników i polityków samorządowych wzrosło zapotrzebowanie na umiejętności dotyczące interpretacji wyników egzaminów zewnętrznych, gdyż organom prowadzącym rzeczywiście zależy na tym, aby szkoły dobrze pracowały, a uczniowie odnosili sukcesy na egzaminach. Do oceny efektywności lokalnego systemu oświaty konieczna jest analiza różnych wskaźników efektywności, są nimi na pewno wyniki osiągane przez uczniów i szkoły na egzaminach zewnętrznych. Z kolei nam zależy, aby materiały z egzaminów zewnętrznych nie były wykorzystywane tylko informacyjnie i fragmentarycznie, ale były inspiracją do zorganizowanych działań lokalnych, służących podnoszeniu jakości pracy szkół. Ponieważ jesteśmy odpowiedzialni za wytworzone w OKE dane statystyczne, zestawienia wyników i sprawozdania, które są dostarczane organom prowadzącym, czujemy się również odpowiedzialni za dzielenie się wiedzą dotyczącą rozumienia tych danych i wskaźników statystycznych oraz właściwej ich interpretacji i prawidłowego wyciągania wniosków. Wysoko cenimy sobie współpracę ze wszystkimi szczeblami samorządu terytorialnego na obszarze działania naszej Komisji. Dostrzegamy ich rosnące zaangażowanie w efektywne wykorzystanie środków budżetowych oraz osiąganie przez szkoły jak najlepszych rezultatów. Okręgowa Komisja Egzaminacyjna, nadzór pedagogiczny oraz samorząd lokalny współpracując, tworzą koalicję na rzecz wysokiej jakości kształcenia.

Bibliografia:

1. J. Strzemieczny, A. Szeniawski, *Polityka oświatowa samorządu terytorialnego,* Warszawa 1998.
2. J. Herczyński (red.), *Informacje oświatowe. Biblioteczka Oświaty Samorządowej,* t. 5, Warszawa 2012.
3. M. Herbst (red.), *Zarządzanie oświatą. Biblioteczka Oświaty Samorządowej,* t. 2, Warszawa 2012.
4. *Ministerstwo Edukacji Narodowej o ocenianiu.* Biblioteczka reformy, t. 17, Warszawa 1999.
5. *Ministerstwo Edukacji Narodowej do samorządu terytorialnego.* Biblioteczka reformy, t. 30, Warszawa 2001.
6. *Ministerstwo Edukacji Narodowej o egzaminie gimnazjalnym.* Biblioteczka reformy, t. 33, Warszawa 2001.
7. *Ministerstwo Edukacji Narodowej o sprawdzianie w szóstej klasie szkoły podstawowej.* Biblioteczka reformy, t. 34, Warszawa 2001.
8. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. Nr 83, poz. 562, z późn. zm.).
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 lutego 1999 r. w sprawie utworzenia okręgowych komisji egzaminacyjnych oraz określenia ich zasięgu terytorialnego (Dz. U. z 1999 r., Nr 14, poz. 134 z późn. zm).
10. Z. Lisiecka, *Komunikowanie wyników egzaminu zewnętrznego* [w:] „Egzamin. Biuletyn Badawczy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej" 2004, Nr 3.